

AZRA GADŽO-KASUMOVIĆ

Gazi Husrev-begova biblioteka

OBNOVLJENA MUAFNAMA NOVOG JAJCA/ VARCAR VAKUFA IZ 1734. GODINE I EHALIJA

Sažetak

U radu se govori o obnovljenom muafijetu ehalije u navedenoj kasabi kao i o ponovnom uspostavljanju pazarnog dana kao važne potrebe svih njenih stanovnika. Muafijet je, pored intenzivnog kreditiranja od strane vakifa Kizlarage Mustafe, bio drugi značajan faktor u razvitku ove kasabe. Konstatuje se da se po navodima obnovljene muafname, kao i po načinu na koji su nadležni državni službenici izdavanjem svojih dokumenata rješavali pitanja sporova oko korištenja poreskih oslobođenja i povlastica datih određenoj kategoriji osoba, muafijet odnosio na ehaliju kasabe. Uz to je objašnjen pojam ehalija/*ahali* koji se u vezi sa spomenutim muafijetom odnosio na lica koja su bila podobna, a i sposobna da pokreću i održavaju privredni razvoj određene kasabe. Privilegije poreskog oslobođanja dodijeljene prema prvoj muafnami iz 1591. godine nanovo nastanjenim stanovnicima u tek osnovanoj kasabi odnosile su se na njih lično „s tim da ožive i urbaniziraju navedeno mjesto“, tj. kasabu. Međutim, nakon izdavanja obnovljene muafname, vidi se da su nadležni službenici, kao što su valija i kadija, po osnovi općeg navoda o muafijetu dodjeljivali povlastice ehaliji kasabe ne samo za njihovo korištenje i obrađivanje vakufskog zemljišta u granicama određenim prvom hududnamom iz 1590. godine nego su se odnosile i na njihove čifluka i izvan vakufskog zemljišnog kompleksa, a koje su mogli obrađivati lično, ili čijim su obrađivanjem upravljali. Naime, za urbani razvoj onovremene kasabe ili šehera nije bilo dovoljno samo uspostavljanje središnjeg čaršijskog kompleksa nego je, u uvjetima poljoprivredno-agrarnih odnosa kao prevladavajućeg načina privrjeđivanja i po toj osnovi ubiranja državnih prihoda, jednako bila važna obrada i kultiviranje okolnih zemljišnih površina makar i ne bile vezane za sami vakuf. Muafijet koji je ehaliji kasabe bio dodijeljen odmah prilikom odluke o osnivanju kasabe i koji je nakon nestanka muafname 1697. godine ponovo bio obnovljen 1734. godine održao se čak do 1844. godine. Također je objašnjena još jedna važna odluka vezana za Varcar Vakuf prema kojoj je utvrđeno da u kasabi Varcar Vakuf, u kojoj je prvi pazarni dan bio uspostavljen 1590. godine, nije više uopće ni bilo pazarnog dana nakon 1697. i upada austrijske vojske i raseljavanja stanovništva ove kasabe, te da je pazarni dan uspostavljen ponovo tek 1805. godine, ali nije bio određen u petak, kako je bilo ranije, nego u nedjelju.

Ključne riječi: Jenidže/Novo Jajce/Varcar Vakuf, obnovljena muafnama, sporovi oko muafijeta, ehalija, pazarni dan

O kasabi Varcar Vakuf napisano je, pored prijevoda Kizlaragine vakufname, do sada nekoliko radova.¹ Razvoj novouspostavljene kasabe Varcar Vakuf/Novo Jajce, kao što je poznato, podstaknut je vakufljenjima Kizlarage Mustafe sina Mehmed-bega.² Kizlaragina vakufnama legalizovana je u prvoj dekadi mjeseca džumade-l-evvela 1003/između 11. i 20. januara 1595. godine³. Muafnama je bila uspostavljena odmah nakon odluke o osnivanju kasabe, a potom je u određenim vremenskim periodima obnavljana.⁴ Sačuvan je primjerak te obnovljene muafname⁵ datiran 23. ševvala 1146/29. marta 1734. godine. Iz ovog fermana o obnavljanju muafijeta saznajemo da je bila još jedna obnovljena muafnama, nakon one prve izdate pri samom osnutku kasabe, koja je bila datirana 12. redžeba 1119/09. oktobra 1707. godine kao i to da godine 1730-31. nije bila ponovo obnovljena na sjednici Carskog divana da bi, pošto je ehaliya ponovo bila bezrazložno uznemiravana traženjem avariza i običajnih poreza, to obnavljanje bilo učinjeno 1734. godine na osnovu molbe navedene ehaliye iz kasabe. Kao što je već rečeno prva muafnama izdata odmah nakon osnivanja kasabe nije sačuvana. O tome da je postojala i da je bila izdata 1000/1591. godine spominju se navodi u obnov-

- 1 Vakufnama carskog Kizlarage Mustafe, sina Mehmed-begova, prijevod Salih Trako u: *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV-XVI)* Sarajevo: Orijentalni institut, 1985, 247-259; Adem Handžić, *O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI vijeku, Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXV/1975, Sarajevo, 1977, 156-165; Salih Trako, *Hududnama čifluka Kzlarage Mustafe iz 1591. godine*, Prilozi za orijentalnu filologiju XXXI/1981, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1981, 179-187; Salih Trako, *Natpisi na šamadanima Kzlaragine džamije u Mrkonjić - Gradu*, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga VII-VIII, Sarajevo, 1982, 155-161; Azra Gadžo-Kasumović, *Kasaba Novo Jajce/Varcar Vakuf i utjecaj kreditiranja Kzlaraginog vakufa na njen razvoj krajem 16. i tokom 17. stoljeća*, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga XXXVI Sarajevo, 2015:27-47; Azra Gadžo-Kasumović, *Sudski sporovi oko vakufa carskog kzlarage Mustafe*, Radovi Filozofskog fakulteta, Serija historija i historija umjetnosti, Sarajevo 2016, 121-133.
- 2 Pored džamije, mekteba, karavansaraja od 20 odaja Krzlaraga je dao izgraditi i 24 dućana, jednu pekaru, a uvakufio je 674 100 akči gotovog novca i, također, i izvjestan broj rukopisa za džamijsku knjižnicu. Vidjeti: *Vakufnama carskog kzlarage...*nav.dj., 252.
- 3 *Vakufnama carskog kzlarage...*nav.dj., 247-259.
- 4 Ovdje ističemo činjenicu je da je pitanje kasabe, njenog muafijeta i stanja ehaliye bilo povezano sa pitanjem samog vakufa. O tome svjedoče i navodi iz sultanskog fermana u kojim se kaže sljedeće: „...zapovjednici i državni dužnosnici nanose nepravdu fukari i **mome časnom vakufu** time što tražeći tekalife rasturaju ehaliyu kasabe...“ /*mîrimîrân ve sâiri-i ehl-i orf tâifesi taraflarından tekâlîf talebi ile ahâlî-i kasabayı perâkende etmele-riyle fukarâya ve vakf-ı şerîfime kulli gader olmağm...*
- 5 Navedeni primjerak fermana muafname pored toga što je, koliko mi je poznato, jedini sačuvani originalni ferman s vlastoručnim sultanskim potpisom/*hatt-ı hümayun* u Bosanskom ejaletu, predstavlja općenito najljepši primjer jednog originalnog fermana koji se čuva u GHB. Ferman o muafijetu/*muafnama* sa hatt-i humajunom je ukrašen cvijetnom tugrom i ima natpis: *Neka se prema njemu postupa*, tj. u skladu s ovim fermanom/*Mûcebince amel oluna*.

ljenoj muafnami iz 1734. godine, u dokumentima o vakufskim sporovima i u kasnijim dokumentima kojim se produžavalo i ostvarivalo drevno pravo u pogledu poreskih povlastica, a što se provodilo u djelo na osnovu znanja o postojanju te prve i osnovne muafname.⁶ Nakon toga je uslijedila i obnovljena muafnama⁷ kojom su ehaliyi u novoosnovanoj kasabi date povlastice u smislu poreskog oslobađanja od teških poreskih nameta avarizi-divanije i od običajnih poreskih davanja tekalifi-orfije. Obnovljena muafnama je dodijeljena stoga da se stanovništvo sa navedenog područja određenog za kasabu ne bi razilazilo uslijed teškog života i teških opterećenja. Neposredno nakon izdavanja hududname 1591. godine, a prije izdavanja Kizlaragine vakufname sačinjene i ovjerene tek 1595. godine, sačinjen je i originalni izvod muafname koji nije sačuvan. Obnovljena muafnama iz 1734. godine potvrđuje da je opet nanovo izdat muafijet prema kome je ehaliya kasabe Jenidže/Novo Jajce, upostavljene dijelom na naseljenim, a dijelom na nenaseljenim zemljištima sela *Gornja Kloka*, upotpunosti oslobođena od divanskih nameta i običajnih poreza.⁸ Navedene 1734. godine glavni nadziratelj vakufskog poslovanja, tj. nazir Vakufa bio je Bešir-aga. Prema vakufnami Kizlarage Mustafe određeno je bilo da naziri ovog vakufa nakon njega budu carski Kizlarage. Bešir-aga je izvijestio o tome da je muafijet ubilježen u sultanski defter, te da je uslijed neprijateljskog prodora 1697. ranije dodijeljena originalna muafnama bila zagubljena. Uslijed toga stanovništvo je bilo izloženo pritisku od strane visokih državnih dužnosnika iz kategorije mirimirana i drugih državnih službenika budući da su navedeni tražili od njih avarize i tekalife. Ova muafnama (ferman o muafijetu) bila je naslovljena na vezira i kadiju Jajca, a izdata je na inicijativu i zalaganjem u to vrijeme aktivno angažiranog darusseadeage.⁹ Original obnovljene muafname pažljivo se čuvao u Vakufu kao dokument od posebne važnosti, a koji su vakufski službenici i ehaliya kasabe, čije je projekte navedeni vakuf kreditirao, davali s vremena na vrijeme državnim službenicima na uvid da bi se potvrdile i održale privilegije dodijeljene ovom području, te da bi se tako održalo funkcioniranje i razvoj kasabe na način koji joj je bio namijenjen.

---

6 GHB, A-4856/TO-13, A-4856/TO-33.

7 Ovaj ferman muafnama iz 1591. godine nije evidentiran u navedenom Handžićevom radu nego je navedena samo registracija o muafijetu koja je bila upisana u defter iz 1604. Vidjeti: Adem Handžić, *O formiranju...* nav. dj., 162.

8 GHB, A- 4856 / TO-13. Izdavanje ove muafname uslijedilo je nakon carske sjednice održane 1143 / 1730-31. godine.

9 Darusseadeage ili kizlaraga je bio treći po važnosti službenik na sultanskom dvoru, odmah iza velikog vezira i šejhulislama. Kizlarage su bili nadležni nad agama u sultanskom dvoru, a istovremeno su bili zaduženi da vode nadzor nad sultanskim vakufima i vakufima visokih državnih službenika.

Ovdje treba napomenuti da je u defteru iz 1604. godine donesen opširan tekst kojim se opisuje preobražaj sela Gornja Kloka u kasabu Gornja Kloka, drugim imenom Novo Jajce¹⁰ a, također, doneseni su i precizni navodi o muafijetu.¹¹ Upoređivanjem navedene registracije u defteru, koja je nastala na osnovu prve muafname iz 1591. godine, sa tekstom obnovljene muafname uočavaju se razlike u pogledu korištenja termina za uživaocce dodijeljenih povlastica. Naime, jasno je da se povlastice nisu odnosile na sve dotadašnje stanovnike sela Gornja Kloka koji su morali prodati neke svoje zemljišne komplekse/zemine Kizlaragi Mustafi, a po osnovi državne odluke o osnivanju kasabe na području Gornje Kloke. Povlastice su se odnosile, prije svega, na *one koji dolaze izvana sa svojim porodicama i koji se tu nastanjuju*.¹² Ustvari, doseljenici su bili ti koji su dobili povlastice u vidu poreskih oslobođanja od divanskih nameta i običajnih poreza s ciljem da bi urbanizirali i izgradili navedenu kasabu. Termin ehalija se ne spominje niti u prvoj muafnami niti u kasnijim defterskim registracijama. Međutim, u obnovljenoj muafnami iz 1734. godine uvodi se termin ehalija gdje se navodi da je u carskom defteru bilo zabilježeno da je „spomenuta ehalija oslobođena od svih divanskih nameata i običajnih poreza¹³ s tim da bi oživjeli i urbanizirali časnu džamiju, mekteb i han u kasabi Novo Jajce koja pripada kadiluku Jajce“. Ukupno stanovništvo, u koje su spadali stari stanovnici Gornje Kloke i doseljeni stanovnici naseljeni u novom dijelu kasabe Jenidže, nije moglo biti oslobođeno poreskih obaveza. Iz defterskih popisa se razumije da su u ehaliju kasabe spadala vojna i administartivno upravna lica kao i zanatlije raznih struka.¹⁴

10 Naziv Novo Jajce uvodi se odmah nakon izdavanja osnivačkih dokumenata o uspostavljanju nove kasabe Potom su u raznim sačuvanim dokumentima s kraja 16., u 17. i prvoj polovini 18. stoljeća korišteni za kasabu Novo Jajce nazivi *Yayçe-i Yenicesi*, *Yenice-i Yayçe*, *Yenice*. U navedenim dokumentima naziv Varçar Vakuf prvi put se spominje 1050/1640. godine kao *Varçar Vakf*, a potom 1220/1805. kao *Vakf-i Varçar*. U 19. stoljeću koristi se samo naziv Varçar Vakuf (Mrkonjić Grad); U defteru iz 1604. godine navodi se kao drugi naziv za kasabu Gornja Kloka i naziv *Yayçe-i cedit*/Novo Jajce. Vidjeti: Adem Handžić, O formiranju... nav. dj., 162.

11 Vidjeti: Adem Handžić, O formiranju...nav. dj., 162.

12 *Haricden ehl-i ayalleriyle geliip tavattun eyleyenlere...*

13 U ovoj obnovljenoj muafnami rečeno je „upotpunosti“, tj. „od svih“ (navedenih poreza) što je iskazano terminom „bil-cümle“: ... *kasaba-yı mezkûre ahâlisi avârız-ı divâniyye ve tekâlîf-i örfiyyeden bil-cümle mu'âf ve müsellemler oldukları...* U defteru i u drugim dokumentima navod *upotpunosti*, tj. *od svih*, iskazuje se nekada i terminom „kaffe“ kao sinonimom termina „bil-cümle“. I u arzuhalu sa kratkom bujuruldijom datiranom 1149/1734. godine termin „bil-cümle“ može se odnositi na sve tekalife iz navedne grupe tekalifa, a može i na ehaliju: *Bu fukara kulları Yenice kasabası ahâlisi olup kasaba-yı mezbure vakf olup ve hâlâ darii's-sa'âde agasının nezâretinde ve bil-cümle tekâlîften mu'âf ve müsellemler olmak üzere...*

14 Adem Handžić navodi na osnovu podataka iz deftera da su postojala dva naselja vezana za prostor koji je gravitirao selu Gornja Kloka. Jedno je bilo naselje sa domaćim vlaškim

U obnovljenoj muafnami donose se, uglavnom, podaci o nestanku muafname sačinjene 1000/1591. godine kao i o procesu njenog ponovnog izdavanja, a muafijet se spominje samo uopšteno kao oslobađanje ehaliye od nameta tekalifi-orfijje i avarizi-divanijje, pri čemu se, kao što je to bilo zabilježeno u defteru, ovdje posebno ne izdvajaju sva pojedinačna oslobođenja koja su sadržana u općim definacijama raznih državnih nameta i obaveza kao što su učestvovanja u vojnim pohodima sa beglerbegom i obaveza čerahorlu-ka. Unatoč tako sažeto iskazanim navodima o muafijetu¹⁵ na osnovu teksta muafname vidi se da su lica koja su bila zainteresirana za održavanje muafijeta dobro poznavala suštinu muafijeta, te su to, i prije nego što je ponovo obnovljena muafnama, a i u kasnijem periodu, navodila na temelju citata iz spomenutog popisnog deftera prilikom raznih sporova vođenih oko očuvanja navedenih privilegija.¹⁶

O upornom nastojanju da se sačuvaju povlastice i poreska oslobađanja govori i hudždžet ovjeren potpisom i pečatom mutevellije Husejina, zaduženog u kazi Jajce i datiran 17. safera 1260/08. marta 1844. godine koji, pored gore rečenog, ukazuje i na to da je muafijet navedene gradske sredine bio održavan u kontinuitetu sve do navedene godine kada je ovim dokumentom taj muafijet bio, također, potvrđen.¹⁷ Kada je u pitanju muafijet koji je muafnamom bio određen za kasabu Varcar Vakuf vidi se da je taj muafijet bio u početku podsticajna mjera za uspostavljanje kasabe, a da je kasnije bio faktor održavanja njenog funkcioniranja i da je, također, bio faktor koji je motivirao njeno urbano gradsko stanovništvo da i dalje ostaju nastanjeni i aktivni u ovoj

---

filuridžijskim stanovništvom, a drugi dio naselja predstavljalo je Novo Jajce osnovano na naslijeđenim i otkupljenim zemljišnim kompleksima Kizlarage Mustafe. U tom dijelu naselja koji je bio organiziran kao džemat navode se: aga, zapovjednik desetine, 2 spahija, 1 sermaje, 2 divane (deli), gradski čehaja, starješina mahale/ser džemat te razne zanatalije. Vidjeti: Adem Handžić, *O formiranju...nav.dj.*, 164.

15 Tj. sažetih u poređenju sa onim iz deftera datiranog 1604. godine.

16 Ovdje treba istaći da su izdavane brojne muafname koje su se odnosile na ehaliyu raznih kasaba i šehera u Bosanskom sandžaku i kasnije u Ejaletu kao i na nosioce raznih službi, a koje su doprinosile vojnim aktivnostima Osmanlija. U tim muafnamama navodilo se da se povlastice dodjeljuju na ime vršenja vojnih službi i učestvovanja u vojnim pohodima ili se samo navodilo, kao u slučaju muafname Novog Jajca, da se dodjeljuje onima koji učestvuju u urbanizaciji navedene kasabe. Avdo Sućeska navodi, govoreći o registraciji sarajevskog muafijeta iz 1701. i 1716. godine, kao najstarije registracije u popisnim defterima npr. muafijet iz 1568. i 1578., potom muafijet za neke stanovnike Bosne ubilježen u navedenim muhimme defterima datiranim 1595. godine kao i banjalučku muafnamu iz 1587. i 1622. godine. A o utjecaju muafijeta na razvoj Tuzle, Bijeljine, Dervente i Zvornika pisao je Adem Handžić pored Muhameda Hadžijahića koji je pisao o prijepisu sarajevske muafname iz 1701. godine. Vidjeti: A. Sućeska, *O mu'afiyetu u bosanskom ejaletu*, Prilozi instituta za istoriju, Sarajevo 1986, 235-243.

17 GHB, A-4856/TO-33.

kasabi. Stoga je muafnama neprekidno obnovljena i trajala je kao funkcionalan, a ne samo historijski dokument, sve do polovine devetnaestog stoljeća.

U vezi sa ovim konkretnim muafijetom bitno je uočiti još jednu važnu činjenicu. Ova muafnama nije se odnosila samo na čaršijski krug i na zemlju na kojoj je izuzimanjem zemljišta kasaba bila osnovana. Na osnovu dolje navedenog spora koji se vodio u pogledu opterećivanja stanovništva kasabe u vezi sa zemljom koja je bila izvan granica kasabe može se ustvrditi slijedeće: muafnama se odnosila na ehaliju kasabe i oslobađala ih je poreskih opterećenja na zemlju bez obzira gdje se ta zemlja nalazila.¹⁸ Odluka o oslobađanju od određenih poreskih davanja, kao vid dodjele privilegije onima koji su bili nastanjeni u kasabi, ovisila je o interpretaciji propisa i o volji i procjeni nadležnih visoko rangiranih državnih službenika, što se uočava posebno od 18. stoljeća pa nadalje.

Ehalija u kasabi i termin ehalija u muafnami

Na osnovu teksta obnovljene muafname iz 1734. godine vidi se da se ona odnosi na ehaliju.¹⁹ Pitanje je samo kako shvatiti termin ehalija/*ahâli*, da li kao ukupno stanovništvo ili kao one angažirane i istaknute osobe iz jedne zajednice. Analizom upotrebe ovog termina utvrđeno je da pored toga što može da se odnosi i na ukupno stanovništvo, termin ehalija (اهالی) se u službenim dokumentima odnosi, uglavnom, na istaknute i sposobne članove jedne zajednice.²⁰ Na koji način će ovaj termin biti shvaćen ovisi o kontekstu u kojem se nađe.

18 To dokazuje arzuhal ehalije kasabe Jenidže/Novog Jajca koja je vodila spor sa ehalijom Jajca u vezi sa očuvanjem privilegija koje je dobila po osnovi carskog hatt-i humajuna. Ehalija iz kasabe Jenidže bila je optužena da koristi zemlju iz drugih sela. Navedeno je da oni koji daju da se obrađuje zemlja iz drugih sela su, ustvari, naoružani vojnici u službi valije. Po tom osnovu tražili su da budu oslobođeni, u skladu sa hatt-i humajunom, od svih drugih davanja kao osobe koje su se našle u prilici da obrađuju spahijsku zemlju, a nakon što daju po 50 groša prilikom razreza svakog taksita. Ovdje se vidi da se, u odnosu na osnovni muafijet koji se odnosio na zemlje navedene u prvoj hududnami Kizlaraginog čifluka i koji je obnovljen 1734. godine, taj muafijet protezao i na druge zemlje izvan kasabe po osnovi lične valijine procjene i kompetencija. Vidjeti. GHB, A-4856/TO-12.

19 *Kasaba-yı mezbûre ahâlisi avârizı divâniyyeden ve tekâlifî örfiyyeden mu'âf ve müsellemler.*

20 Poredeći tekst ove obnovljene muafname dodijeljene Novom Jajcu sa prijepisom teksta obnovljene sarajevske muafname iz 1701. godine, vidi se da je prije ove bila izdata i jedna muafnama 1572. godine, a odnosila se na dodjeljivanje povlastica za ehaliju Sarajeva, tj. one koji su bili snažni i mogli su da sa svojim konjima i bajracima učestvuju u vojnom pohodu. Uz njih se spominju posebno „fukara pješaci“ koji su se, također, priključivali datom pohodu/ *...ahâli-i kasaba-yı mezbûre kudreti olanlar atlarıyla ve bisât bayrâklarıyla mikemmel ve fukarası piyâde sefere varup...*“ Uz to se odnosila na zanatlije i trgovce koji su na svoj trošak i svojim sredstvima navedenima obezbjeđivali sredstva za život/ *...ve kasabanın mezbûre ehl-i sanâyi' ve harcı tuccârlarıyla zindegânileri olmakla ...*“ Vidjeti: Kadićeva hronika V: 59-61.

U službenim dokumentima susreće se povremeno direktno obraćanje i ehaliji uz uobičajeno obraćanje službenicima nadležnim u pokrajinskoj državnoj upravi. Termin *halk* i *sükkân* odnosi se, općenito, na narod i stanovništvo i ne koristi se u službenim oslovljavanjima namijenjenim odgovornim licima. U službenim dokumentima pravi se razlika između upotrebe pojma ahali koji se odnosi na odabrane stanovnike/*ahali-i vilayet* i svih stanovnika/ *sükkân-i memleket* kao i između kategorije stanovnika koji se određuju terminom ahali, s jedne strane, i između pojma raja, s druge strane.²¹ Termin *ahali* odnosi se i na gospodu sa Divana/*ahali-i Divan efendilere hitaben*...²² U hududnami čifluka Kizlarage se navodi da je molbu za osnivanje kasabe na njegovom čifluku uputila *ehalija* i *narod* oblasti na naseljenoj krajini.²³ Kada je u pitanju upotreba ovog termina u vezi sa muafijetom navedenim terminom označavaju se oni koji su nosioci prava i odgovornosti, koji izvršavaju obaveze prema državi, koji su sposobni da privrjeđuju, a i da komuniciraju sa institucijama vlasti, te koji aktivno i angažirano učestvuju u razvoju i urbanizaciji jedne kasabe.²⁴ Pojam *ahâli* veže se za kasabu ili kadiluk tako da se u dokumentima navodi: *ehalija* u kadiluku/*ahâli-i kaza* i *ehalija* u kasabi/*kasaba ahâlisi*.²⁵

Međutim iz sporova koji su se povremeno vodili po pitanju zaštite statusa muafijeta nije uvijek jasno definisano da li muafijet dolazi po osnovi statusa ehalije ili po osnovi zemlje/*arazi* koju oni nastanjuju. U gore opisanoj muafnami termin *erazija/arazi* se ne spominje, a poznato je da dokumenti, posebno oni koji se odnose na imovinska i krivična pitanja, imaju po pravilu sasvim precizne formulacije koje se radi tačnosti i preciznosti i otklanjanja pogrešne interpretacije i razumijevanja najmanje dva puta ponavljaju.

21 Vidjeti sidžil 7, str. 90: „...*muhâfaza-yı hudûd ve memleket ve muhârese-yi ahâli ve ra'iyete ihtimâm ve dikkat eylemeleri vacibât-ı umûrden olacağı bâbında*...“

22 GHB, A-414/TO.

23 *Serhad-i ma'murede ahâlileri ve vilayet halkı çifliği mezbur tevâbi'yla kasaba olmasın rica eylediüklerinden mâ adâ*... Vidjeti: GHB, A-4856/TO-17 i V-82(299); Salih Trako, Hududnama...nav.dj., 182.

24 *Bosna valisinin arz ve ahâlisinin mahzarlarıyla istidâ'larına binaen*... Iz navedenog iska-za se vidi da je ehalija upućivala mahzare u kojim je iskazivala svoje peticije, a poznato je da su mahzare potpisivala ugledna lica u koja su spadali civilni i vojni državni službenici, ulema i poslovni ljudi. Vidjeti: GHB, A-4856/TO-11.

25 U arzuhalu sa sahha-bujuruldijom datiranom 1149/1736. godine ehalija kasabe Jenidže/*Yenice kasabasi ahalisi* obraća se valiji za zaštitu svojih privilegija posredstvom kadije Jajca, kapetana, ajana vilajeta i ehalije kadiluka, tj. kadilučke ehalije/ *Yayçe kâdısı dâ'îlerine ve kapudana ve ayân-ı vilâyet ve ahâli-i kaza kullarına hitâben*... *Kasaba ahâlisi/ehalija* u kasabi i *ahâli-i kaza/ kadilučka ehalija* odgovara terminu *iş erleri/poslovni ljudi* kojim su se nadležni organi osmanske vlasti često obraćali uz ostale državne službenike sa kojim su uobičajeno komunicirali po pitanju provođenja u djelo raznih poslova od državne i opće važnosti.

Po kom će osnovu u sudskim sporovima povlastice biti dodijeljene ili odbijene da li po pitanju „ahali“ ili po pitanju „arazi“ bilo je namjerno ostavljeno procjeni odgovornih lica s vrha lokalne vlasti, prije svega valiji.

Tezkira valijinog kajmakama o zaštiti muafijeta za ehaliju

S vremena na vrijeme, nakon izdavanja osnovne muafname, izdavani su i drugi dokumenti kojim se štitilo pravo na rečene povlastice za ehaliju Novog Jajca/Varcar Vakufa. Takav jedan dokument je tezkira iz 1640. godine²⁶ koja je izdata nakon što je narušeno pravo na navedene povlastice i nakon što je ehalija kasabe Novog Jajca bila pozivana da obavlja razne teške poslove, tzv. čerahorluk, prilikom popravke tvrđave u Banjaluci. Tu je navedeno da je raja sa čifluka postavljana na popravljane tvrđave, a da se od ranije nisu postavljali oni koji stanuju na vakufskoj zemlji, što znači oni koji stanuju u gradskoj sredini. Tezkiru je izdao valijin kajmakam, tada sa sjedištem u Banjaluci, a sačinjena je u vidu izvještaja i konstatacija donesenih na osnovu muafname gdje se kaže da navedeni s vakufske zemlje nisu bili obavezani nikakvom vrstom čerahorluka. Pošto se originalna muafnama nije mogla izuzimati i nositi na sud izdata je, sa njenim poznatim navodima, spomenuta tezkira od strane visokog državnog službenika. Tezkira je uručena izaslaniku ehalije umjesto originalne muafname da bi oni koji su bili zainteresirani po pitanju muafijeta, tezkiru mogli priložiti na sudu kao argument, umjesto originala muafname, u svojoj pravnoj borbi oko realiziranja povlastica.

Valijina bujuruldija datirana 1737. godine o poreskom olakšanju za ehaliju

Ehalija kasabe Novog Jajca/*Yenice*, a tu su spadali oni iz gradske sredine koji su bili u stanju imati zemlju i negdje drugo izvan same kasabe, uputila je molbu valiji koji je po sopstvenoj procjeni doprinosa navedenih lica razvoju spomenutog kraja donio odluku u njihovu korist. Po toj odluci je kratkom bujuruldijom datiranom 03. ramazana 1149 / 05 januara 1737. godine koja je bila upućena kadiji Jajca, kapetanu, ajanu Ejaleta, ehaliji kadiluka Jenidže / *Gornja Kloka* bilo, u okviru navedenog muafijeta, dodijeljeno poresko olakšanje da prilikom svakog taksita daju samo po 50 groša.²⁷ Do potrebe intervencije valije u pogledu toga kako tretirati mogućnost dodjele konkretnih poreskih olakšanja po osnovi opće muafname dolazilo bi nakon što bi došlo

26 Radi se o tezkiri Mustafe, kajmakama u Banjaluci datiranoj u posljednjoj dekadi rebii-l-evvela 1050/između 10. i 20. jula 1640. godine. Vidjeti: GHB, A-4856/TO-29.

27 Valija je rješenje na navedeni način donio stoga da bi se spriječile razmirice i negodovanja nekih lica koji su navedenoj ehaliji prebacivali da koriste povlastice u vidu poreskih olakšanja na spahijske zemlje iz drugih sela koje obrađuje, tj. erazije pod spahijskom kontrolom i upravom, odnosno erazije čije obrađivanje navedena ehalija organizuje.

do situacije u kojoj je neka ehalija stekla čifluka izvan kasabe. U konkretnom slučaju dodijeljena povlastica odnosila se na one između ehalije Nove Kasabe (*Yenice Kasabası ahâlisti*) koji su upravljali i gospodarili navedenom zemljom ili koji su sami obrađivali²⁸ spahijsku zemlju (*sipâhi arâzileri*), te koji nakon navedenog osnovnog davanja više nisu bili uznemiravani traženjem drugih tekalifa. Bujuruldija je bila izdata na osnovu arzuhala „skromnih robova“, tj. ehalije iz Novog Jajca. Stanovnici kasabe Novo Jajce²⁹ u statusu ehalije bili su muafnamom oslobođeni svih poreza, a mogli su držati eraziju i u drugim selima i opet su, po procjeni nadležnih službenika, mogli ostvariti pravo na poreske olakšice koje su bile propisane muafnamom.

Navedeni dokument izdat je 1149/1737. godine, a to znači tri godine nakon što je izdata i obnovljena muafnama. Očito je nakon upada austrijske vojske 1697. godine bilo narušeno i poremećeno provođenje muafijeta, te je ovaj pojedinačni dokument o dodjeli poreskih povlastica bio izdat slijedeći navode prve opće naredbe o obnovljenom muafijetu ehalije u navedenoj kasabi koja je uporno nastojala da sačuva svoj privilegirani status. Osim toga, treba evidentirati i činjenicu da se 1260/1844. godine, kao ehalija u kasabi koja je imala povlastice na korištenje erazije ma gdje se ona nalazila, jednako navode pored muslimana i zimmije kao korisnici drvnog muafijeta.³⁰ Navedena pojava je u skladu sa promijenjenim odnosom osmanskih vlasti i osmanske politike prema kršćanima što je već jasno uočljivo, naročito u drugoj polovini 18. stoljeća.

Spor koji se vodio 1844. godine u vezi sa očuvanjem i potvrđivanjem muafijeta

Spor o kojem je riječ vodio se s jedne strane između Mustafe-bega Kule-novića iz sela Bjelajci/Bilajci³¹ i u dokumentu navedene raje Bara pod drugim imenom Trebovo/Trijebovo i, s druge strane, spomenutih stanovnika kasabe Varcar Vakuf. Spor je pokrenut radi ravnomjernijeg opterećivanja ukupnog stanovništva i radi ukidanja stoljetnih povlastica što je inicirano u procesu intenziviranih reformskih promjena. Tužitelji su zahtijevali da se spomenuti tuženi zakonom upozore da izvršavaju svoje tekalifi-orfije prema svojim mogućnostima i u skladu sa koristima koje imaju od prihoda sa čifluka u selu

---

28 Lično ili su je davali na obrađivanje drugima.

29 Nova Kasaba/*Kasaba-ı Yenice, Yenice Kasabası*. Vidjeti: A-4856/TO-12.

30 Među ehalijom kasabe Varcar Vakufa uz Ahmeda sina Mehmeda, Abduldželila sina Alije, Derviša sina Alije, Jusufa sina Ismaila navedeni su zimmije Pero Đukanović, Đuro Džebdžić, Juro Matrak i ostali. Vidjeti, GHB, A-4856/TO-33.

31 Ovo selo 1260/ 1844. godine pripada Jajcu i evidentirano je u statusu sela, kao što se vidi iz ovog dokumenta. Međutim, godine 1038/1629. spominje se u jednom fermanu u statusu kasabe, tj. kao *kasaba-ı Bilayçe*. Vidjeti: GHB, A-4856/TO-4.

Bare. Ovom prilikom su potvrdili, također, da navedena tužena ehalija spomenute kasabe Varcar Vakufa nije ni od ranije ispunjavala svoje poreske obaveze na čifluke (alake) u gore navedenom selu Bare, tj. da su bili oslobođeni onih davanja kojim su drugi stanovnici sela Bare bili zaduženi. Tužitelji su, također, naveli da je navedena tužena ehalija oslobođena upotpunosti od svih davanja imenovanih kao tekalifi-orfijje i avarizi-divanijje, te da njihov muafijet dolazi po osnovi toga što su oproštene/*mu'âf ve müselle*m zemlje koje su bile unesene u staru hududnamu.³² Tužena ehalija Varcar Vakufa je koristila još od osnutka kasabe svoje više puta potvrđivane povlastice koje su u odnosu na prvu muafnamu iz 1591. godine često bile i proširene nakon izdavanja obnovljene muafname iz 1734. godine. Insistirajući na čuvanju i održavanju stečenih privilegija ovi privilegirani stanovnici nastanjeni u navedenoj kasabi htjeli su ponovo istaći da su oni ti koji i dalje održavaju nivo urbaniziranosti date kasabe kao što su to od ranije činili i njihovi prethodnici, te da u tom pogledu imaju poseban status kao ehalija u toj kasabi.³³ S druge strane tužitelji su nastojali ograničiti njihove privilegije, te iako je postojala obnovljena muafnama iz 1734. godine, ipak su kao osnovni izvor i dokaz validnosti muafijeta u raznim sudskim raspravama navodili kao argument dodjeljivanje prve hududname iz 1590. godine³⁴ i prve sultanske muafname datirane 1591. godine čiji su navodi bili registrirani i u defteru iz 1604. godine.

32 Međutim, u praksi su, po odluci nadležnih službenika koji su se pozivali samo na općenite navode muafname, mogle biti oslobođene i zemlje izvan granica kasabe koje nisu bile navedene u prvoj hududnami niti u muafnamama iz 1591. i 1734. godine. Kadija je mogao, po osnovi iskaza kojim se ne precizira da se muafijet odnosi samo na zemlje unutar kasabe, a koji glasi „zemlje onih koji nastanjuju spomenutu kasabu da bi je urbanizirali“ / *...kasaba-yı mezbureyi ma'mure için içine tavattun eden kimesnelerin arzâzileri...* donijeti presudu da se povlastice odnose i na zemlje izvan kasabe ako ih drži ehalija iz kasabe. Vidjeti: GHB, A-4856/TO-33.

33 Kao potvrdu i dokaz podnijeli su fetve u kojim se postavlja pitanje da li se po Šeriatu, a suprotno staroj naredbi, stanovnici mogu opterećivati avarizi-divanijjom i tekalifi-orfijjom. Odgovor je bio da po pravilu ne mogu, da se ne dozvoljava protivljenje imamoj naredbi nego da treba slijediti fikhske knjige i ono što je objašnjeno u riznici fetvi. I to što je u spomenuto vrijeme donesena pozitivna potvrda drevnog muafijeta samo je bio posljednji pokušaj navedenih lica, koja su smatrala da su nasljednici drevnih privilegija i da im u poreskom smislu pripada privilegiran status, da sačuvaju još jedno izvjesno vrijeme privilegije koje su im izmicale. Dokument je potpisao Husein, mutevellija sa zaduženjem u kadiluku Jajce. Ova fetva u kojoj se poziva na autoritet imama, vjerovatno lokalnog, navedena je samo u ovom dokumentu, a nije sačuvana u vakufskoj dokumentaciji u kojoj je sačuvan samo original fetve Kafije Prušćaka. Vidjeti: Azra Gadžo Kasumović, *Sudski sporovi ...* nav. dj., 129-130.

34 Hududnamu su navodili stoga da bi pokazali da su bili oslobođeni/*mu'âf ve müselle*m oni koji su se nastanili u navedenoj kasabi kao i da su oslobođene zemlje/*arazi* koje su ulazile u sastav hududname: *...hududname-i derununude derc ve beyan kılınan arazi mu'âf ve müselle*m *olduğu cevapları olmakla...* Vidjeti: A-4856/TO-33.

Iako se u originalnoj obnovljenoj muafnami, kao što je rečeno nigdje ne koristi termin „arazi“ u ovom hudždžetu³⁵ navodi se kao obrazloženje potrebe da oni koji koriste zemlju izvan granica kasabe, tj. u selu Bare/Trijebovo budu oprošteni određenih gore navedenih davanja, dakle da budu muaf. Ovdje se radi o procjeni kadije i njegovoj interpretaciji muafname.³⁶ U osnovi se radi o muafijetu koji je u novoobnovljenoj muafnami označen kao muafijet na osobe, tj. na ehaliju, a taj muafijet se potom u praksi prenosio i na samu zemlju tako da je i zemlja kao takva bila oslobođena i dobijala status „zemlje sa povlasticama“. Taj status je mogao da ide uz tu zemlju čak i prilikom promjene korisnika tapije pri kupoprodajnim transakcijama.

Odluke o uspostavljanju pazarnog dana u Varcar Vakufu

Iz navoda u defteru iz 1604. godine kao i iz navoda vakufname poznato je da je, uz muafijet, važan korak u uspostavljanju kasabe bio i uspostavljanje pazarnog dana. U ovom slučaju pazarni dan je bio uspostavljen u petak. Pored temeljne registracije u carskom defteru na osnovu koje je ova činjenica postala poznata bio je izdat i pojedinačni ferman iz kojeg se saznaje da je prije uspostavljanja ovog pazarnog dana postojao dernek na jednoj zaravni sa strminom u selu Trijebovo, koje je bilo nepodesno mjesto za trgovce, posjetioce i za samo stanovništvo. U fermanu datiranom u trećoj dekadi safera 998/29. decembar 1589 - 7. januar 1590. godine se iznosi da je kasaba Novo Jajce poznata kao Gornja Kloka³⁷ predstavljala jedno mjesto u koje se navraća i koje je blizu krajišta/serhata, a nema svog pazarnog dana. Fermanom je određeno da se navedeni dernek ukine i ubuduće održava na mjestu koje je uspostavljeno kao pazar.³⁸

U vezi sa pazarnim danom posebno je zanimljiv ferman datiran mjeseca rebiu-l-ahira 1110/između 06. oktobra i 03. novembra 1698. godine³⁹ upućen

---

35 Tako su stanovnici navedenog sela Bare imali, prema evidenciji u defteru, muafijet od 1563. godine po kome su kao čuvari derbenda na tom području davali samo filuriju i bili su oslobođeni svih drugih običajnih i teških nameta. Vidjeti: Adem Handžić, *O formiranju...* nav.dj. 159; Međutim taj muafijet bio je određenim stanovnicima sela Bare dodijeljen kao specifični i pojedinačni muafijet, a oni nisu imali pravo na opći muafijet koji je po posebnom osnovu preko muafname bio dodijeljen ehaliji kasabe Novo Jajce/Varcar Vakuf.

36 GHB, A-4856/TO-33.

37 A-4856 / TO-2. Ferman izdat u Konstantiniji u vrijeme sultana Murata III, datiran u posljednjoj dekadi safera 998 / između 30. decembra i 07. januara 1590. godine i upućen kadiji Jajca kao obavještenje da je dan džume određen kao pazarni dan i dan nekadašnjeg derneka pošto Jajce nije imalo pazarnog dana jer je bilo blizu serhata.

38 GHB, A-4856/TO-1.

39 Zahtjev da pazarni dan bude u nedjelju podnešen je samo godinu dana nakon prodora austrijskih snaga u Bosnu što je imalo u svakom pogledu dugoročne posljedice.

kadiji Jajca i izdat na osnovu arzuhala ehalije Gornje Kloke (Novo Jajce) kojim se tražilo da se pazarni dan koji se održavao petkom preokrene u nedjelju.⁴⁰ Navedeni zahtjev je obrazložen činjenicom da postoji sedmični pazar u Jajcu koje je udaljeno tri sata, te da to za stanovništvo predstavlja teškoću. U fermanu je izneseno obrazloženje arzuhala koje je u vidu ovog zahtjeva i molbe podneseno na Portu. Međutim, ništa nije dalje rečeno u pogledu odobrenja navedene vrste zahtjeva. Umjesto toga, a na ime navedenog arzuhala ehalije u fermanu se prešlo na drugo pitanje. Rečeno je da je izvršena obavezna procedura uvida u mevkufat-deftere kao glavne knjige važnih dokumenata koje se odnose na to pitanje, a nalaze se u carskoj riznici. Također je konstatovana činjenica da je stanovništvo i ovog područja bilo pogođeno neprijateljskim upadom i da se stoga rasulo. Na osnovu toga je hadži Mehmed Emin, glavni sultanski defterdar, kao ministar finansija pitanje razmotrio i podnio prijedlog na temelju kojeg je donesena olduka da se ukine poresko davanje zvano *bedeli nezl*⁴¹, što je trebalo da bude vrsta olakšice za stanovništvo. Tražili su promjenu pazarnog dana, ali taj zahtjev im ovaj put nije usvojen. Znači, umjesto toga, dato im je jedno bitno olakšanje u vidu rastećenja od navedenog poreskog davanja zvanog *bedeli nezl*. Tek sto pedeset godina kasnije muraselom kadije Mehmeda Bakije Džinovića, datiranom 13. muharrema 1220/13. aprila 1805. godine, stanovništvu Varcar Vakufa⁴² je prenijeta obavijest da se pazarni dan ustanovljuje u nedjelju.⁴³ Murasela je izdata na osnovu visoke sultanske naredbe i valijine bujuruldije što je prethodila njenom izdavanju po važnoj odluci kakva je ponovno uspostavljanje, a potom, i promjena pazarnog dana.⁴⁴

Zaključak

U radu se govori o obnovljenom muafijetu ehalije u navedenoj kasabi kao i o ponovnom uspostavljanju pazarnog dana kao važne potrebe svih njenih

40 GHB, A-4856/TO-11.

41 Novčani ekvivalent za toškove boravka valije i njegove svite što je obuhvatalo obezbjeđenje konaka, hrane i konja.

42 U dokumentu je upotrijebljen termin Varcar Vakuf.

43 A-4856-KII/17. U muraseli je, između ostalog, bilo rečeno slijedeće: Već dugo vremena/*eyyam-i vafireden beru* u vašoj kasabi nije ustanovljen pazar stoga, pošto postoji izražena potreba za osnivanjem pazara, ispisuje se i izdaje ova murasela koja je u vašim rukama...“

44 Bitni dokumenti za opstojnost vakufa bili su mulknama, hududnama, vakufnama, muafnama i fetve. Izuzev originala mulkname svi drugi, u ovom radu navedeni i najstariji vakufski dokumenti, sačuvani su do danas u originalu. Budući da su značajni vakufski dokumenti kao što su vakufnama, hududnama i fetva koju je sastavio Hasan Kafija Prušćak za Krzlaragin vakuf objavljeni ranije, to se na kraju ovog teksta donosi transliterirani tekst obnovljene muafname iz 1734. godine čiji je sadržaj u tekstu objašnjen.

stanovnika. Muafijet je, pored intenzivnog kreditiranja od strane Kizlarage Mustafe, bio drugi značajan faktor u razvitku ove kasabe. Konstatuje se da se po navodima obnovljene muafname, kao i po načinu na koji su nadležni državni službenici izdavanjem svojih dokumenata rješavali pitanja sporova oko korištenja poreskih oslobođenja i povlastica datih određenoj kategoriji osoba, muafijet odnosio na ehaliju kasabe. Uz to je objašnjen pojam ehalija/*ahâli* koji se u vezi sa spomenutim muafijetom odnosio na lica koja su bila podobna, a također, i sposobna da pokreću i održavaju privredni razvoj određene kasabe. Privilegije poreskog oslobođanja dodijeljene prema prvoj muafnami iz 1591. godine nanovo nastanjenim stanovnicima u tek osnovanoj kasabi odnosile su se na njih lično „s tim da ožive i urbaniziraju navedeno mjesto“, tj. kasabu. Međutim, nakon izdavanja obnovljene muafname, vidi se da su nadležni službenici, kao što su valija i kadija, po osnovi općeg navoda o muafijetu dodjeljivali povlastice ehaliji kasabe ne samo na njihovo korištenje i obrađivanje vakufskog zemljišta u granicama određenim prvom hududnamom iz 1590. godine nego su se odnosile i na njihove čifluke i izvan vakufskog zemljišnog kompleksa, koje su mogli obrađivati lično, ili čijim su obrađivanjem upravljali. Naime, za urbani razvoj onovremene kasabe ili šehera nije bilo dovoljno samo uspostavljanje središnjeg čaršijskog kompleksa nego je, u uvjetima poljoprivredno agrarnih odnosa kao prevladavajućeg načina privređivanja i po toj osnovi ubiranja državnih prihoda, jednako bila važna obrada i kultiviranje okolnih zemljišnih površina makar i ne bile vezane za sami vakuf. Muafijet koji je ehaliji kasabe bio dodijeljen odmah prilikom odluke o osnivanju kasabe i koji je nakon nestanka muafname 1697. godine ponovo bio obnovljen 1734. godine održao se čak i do 1844. godine. Također je objašnjena još jedna važna odluka vezana za Varcar Vakuf prema kojoj je utvrđeno da u kasabi Varcar Vakuf, u kojoj je prvi pazarni dan bio uspostavljen 1590. godine, nije više uopće ni bilo pazarnog dana nakon 1697. i upada austrijske vojske i raseljavanja stanovništva ove kasabe, te da je pazarni dan uspostavljen ponovo tek 1805. godine, ali nije bio određen u petak kako je bilo ranije nego u nedjelju.

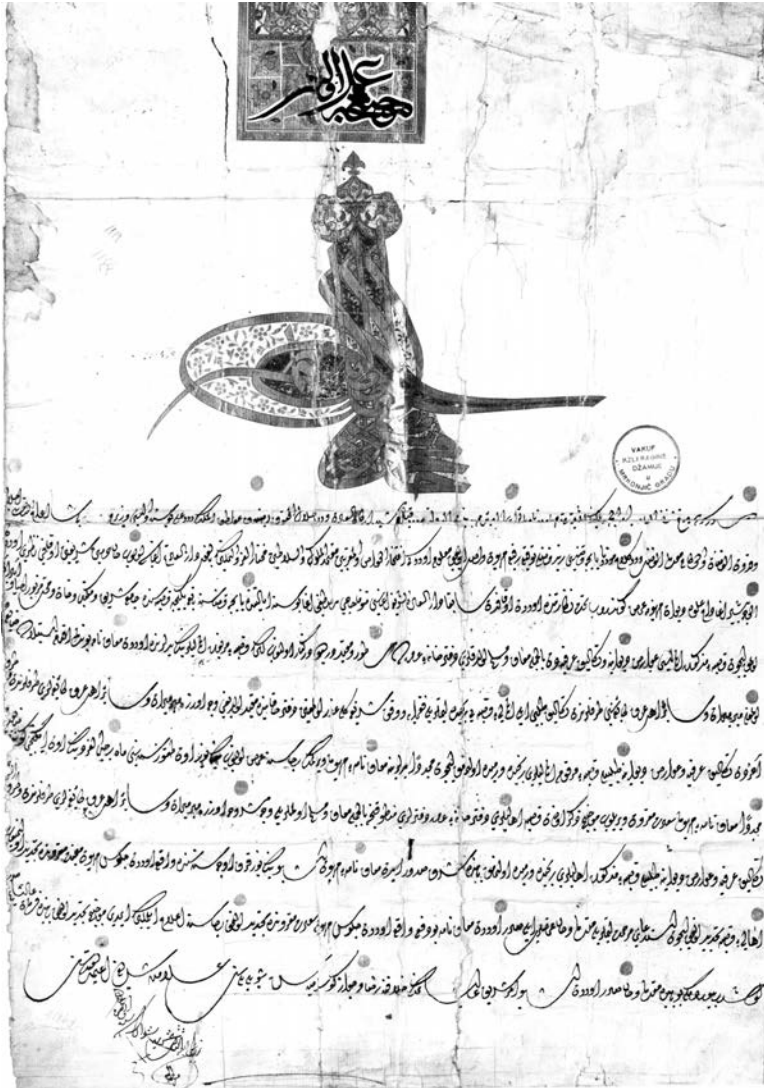
Novo Jajce/Varcar Wakf: Renewed Muafname of 1734 and Ahali

Abstract:

The paper deals with the renewed muafiyet of ahali in the kasaba and of re-establishment of a market day as an important need by all of its inhabitants. In addition to being intensively credited by Krzlaraga Mustafa-aga, muafiyet was the second important factor of the development of the kasaba. According to the renewed muafname, as well as according to the manner in which authorities produced documents to solve the issues of tax exemptions

and benefits to certain categories of persons, it can be concluded that muafiyet referred to the ahali of the kasaba. It also explains the term *ahali* that, as related to the mentioned muafiyet, referred to persons who were eligible for and capable of initiating and maintaining the agricultural development of a certain kasaba. The privileges of tax exemption awarded through the first muafname of 1591 to inhabitants of newly established kasaba referred to the inhabitants personally, providing they “revive and urbanize the place”, i.e. the kasaba. However, after the issuance of a renewed muafname, it can be seen that the authorities such as vali and kadi, based on the text of muafiyet, approved privileges to ahali of the kasaba not only for use of wakf land within the limits of stipulations of the first hududname of 1590, but also for their own land out of wakf. For urban development of the kasaba of that time, it was not enough to just establish the center of the town. Because of agriculture as a prevailing industry of the time, cultivation of land was essential regardless of the fact whether it belonged to wakf or not. Muafiyet awarded to the ahali at the time of the establishment of the kasaba, which after expiry of muafname in 1697 and its renewal in 1734, was valid all until 1844. The paper explains another significant decision of 1590 connected with Varcar Vakuf. Although it was determined that the regular market day be set, there was no market day after 1697. After the attack by Austrian army and after displacement of the kasaba population, the market day was not established before 1805 although it was not on Friday as before but on Sunday.

Key words: Jenidže/Novo Jajce/Varcar Vakuf, renewed muafname, muafiyet disputes, ahali, market day.

Obnovljena muafnama izdata za Varcar Vakuf 1734. godine⁴⁵

Düstûr-i mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem müdebbir-i umûri'l-cumhûri bi'l-fikri' s-sâkib mütemmim-i mehâmmi' l-enâm bi-r-rê yi' s-sâ ib mümehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl el-mahfûfu bi sunûf-i avâtif-i meliki'l- â'lâ Bosna vâlisi vezîrim...⁴⁶

45 GHB, A-4856/TO-13.

46 Ovdje se navodi obična transkripcija bez obilježavanja harfova, samo sa označenim dužinama budući da je priložena slika koja upućuje na harfove dovoljna.

Paša edâmallâhu Ta‘âlâ iclâlehu ve kidvetu’l-kuzâti ve’l-hukkâm ma‘denu’l-fazli ve’l-keîâm Mevlânâ Yayçe kâdısı zîde fazluhu tevkî‘i refî‘i Hümâyûn vâsıl olacak malûm ola ki iftihâru’l-havvâs al-mukarrebîne mu‘temidi’l-mulûki ve’s-selâfîn muhtârû’l-‘izz ve’t-temkîn bi’l-fi’l dârû’s-sa‘âdetim ağâsı olup hâlâ Haremeyn-i şerîfeyni evkâf-ı nâzırı olan el-Hâcc Beşir Ağa dâme uluvvuhu Dîvân-ı Hümâyûnuma arz gönderüp taht-ı nezâretinde olan evkâftan sâbıkan darû’s-sa‘âde’s-şerîfe ağâsı müteveffâ Hâcî Mustafâ Ağa Bosna eyâletinde Yayçe kazâsına tâbi‘ Yenice kasabasında câmi-i şerîf ve mekteb ve hân ve mehall-i mezbûr ihyâ ve abâdâni olmak için kasaba-yı mezkûre ahâlisi avâriz-ı divâniyye ve tekâlîf-i örfiyyeden bi’l-cümle mu‘âf ve müsellemler oldukları defterhâne-i âmirede mestûr ve mukayyedir deyü derkenâr olunup lâkin kasaba-yı mezbûre ahâlîlerinin yedlerinde olan mu‘âfname bundan akdem istîlâda zâyî‘ olmakla mürimürân ve sâir ehl-i örf tâifesi taraflarından tekâlîf talebi ile ahâlî-i kasabayı perâkende etmeleriyle fukarâya ve vakf-ı şerîfime kulli gader olmağın defter-i hakânîde mukayyed olduğu vech üzere mürimürân ve sâir ehl-i örf tâifeleri taraflarından ve taraf-ı âhirden tekâlîf-i örfiyye ve avâriz-ı divâniyye talebiyle kasaba-yı merkûme ahâlîleri rencîde ve remîde olunmamak için müceddeden yedlerine mu‘âfname-i Hümâyûn virilmek ricâsına arz olunup bin yüz on dokuz senesi mâh-i receb-i’l-ferdinin on ikinci gününde min ba‘d...⁴⁷ müceddeden mu‘âfname-i Hümâyûn sa‘âdet- makrûn virilüp mücebince zikr olunan kasaba ahâlîlerini defterhâne-i âmire defterleri mantûkunca bi’l-cümle mu‘âf ve müsellemler olmalarıyla vech-i meşrûh üzere mürimürân ve sâir ehl-i örf tâifeleri taraflarından ve taraf-ı âhirden tekâlîf-i örfiyye ve avâriz-ı divâniyye talebiyle kasaba-yı mezkûre ahâlîleri rencîde ve remîde olunmamak bâbında şeref sudûr iden mu‘âfname-i Hümâyûn işbu bin yüz kırk üç senesinde⁴⁸ vâki‘ olan cülûs-i Hümâyûn sa‘âdet- makrûnda tecdîd olunmayup ahâlî-i kasaba tecdîd olunmak için istid‘âyı merhamet etmeleriyle mukaddemen ve hâlâ arzları ile sâdir olan mu‘âfname bu defa vâki‘ olan cülûs-i Hümâyûn sa‘âdet- makrûnda tecdîd olunmak ricâsına ilâm eylemeğın imdi mûcibince tecdîd olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdir olmuştur buyurdum ki bu bâbda mukaddemen ve hâlâ sâdir olan işbu emr-i şerîf-i âlişânımın hilâfına rızâ ve cevâz göstermeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîfime i‘timâd kılasız.

Tahrîren fi’l-yevmi’ s-sâlis ‘işrûn (min) şevâl sene sitt ve erbe‘în ve mi’e ve elf

Konstantiniyye el-mahrûse

47 Riječ koja je na samom rubu lista se ne vidi.

48 Godina 1730-31.

Prijevod fermana muafname:

Poštovanom veziru, slavnom maršalu, čuvaru reda u svijetu koji oštroumno vodi brigu o poslovima cijelog naroda, koji nastoji da u skladu s pravilima riješava probleme naroda, koji se stara o prosperitetu i napretku, koji učvršćuje stubove blagostanja i veličine, koji je obasut raznim milostima Uzvišenog vladara, sadašnjem valiji Bosne, mome veziru...⁴⁹, neka mu Allah ovjekovječi slavu, po primitku ove moje visoke carske naredbe pod carskim pečatom neka primi na znanje slijedeće: Hadži Bešir-aga, neka mu traje veličina, moj darusseadeaga, ponos posebnih i bliskih, oslonac vlasti, koji je odabran kao častan i uvažen, poslao je predstavku mom carskom divanu rekavši da je umrli bivši darusseadeaga Hadži Mustafa-aga ubilježio u carski defter da je ehalija spomenute kasabe oslobođena od svih (nameta) avarizi-divanijije i tekalifi-orfijije s namjerom da se, iz vakufa koje je on nadgledao, ožive i urbaniziraju spomenuta mjesta, časna džamija, mekteb i han u kasabi Jenidže u kadiluku Jajce u Bosanskom ejaletu te da je to zabilježeno na margini (deftera). Međutim, muafnama koja je bila u rukama ehalije spomenute kasabe je od ranije izgubljena u vrijeme (neprijateljskih) osvajanja te je ponovo podniet arz, kao što je registrirano u carskom defteru, na prijedlog i traženje zapovjednika i ostalih državnih službenika, pošto se ehalija kasabe raseljava i pošto se nanosi velika šteta fukari sirotinji i mom časnom vakufu, s molbom da se opet izda carska muafnama da zapovjednici, ostali državni službenici i drugi ne bi mučili ehaliju spomenute kasabe traženjem (nameta) tekalifi-orfijije i avarizi-divanijije. Dana 12. redžepa 1119/09. oktobra 1707. godine ponovo je izdata carska muafnama prema kojoj je ehalija spomenute kasabe u potpunosti oslobođena, u skladu sa defterima u carskoj defterhani. Na carskoj sjednici godine 1143/1730-31. nije bila obnovljena carska muafnama koja je, u skladu sa zakonom, bila izdata da se ne muči ehalija spomenute kasabe traženjem tekalifi-orfijije i avarizi-divanijije od strane zapovjednika i od strane državnih službenika i ostalih. Ovaj put, na carskoj sjednici koja se održava, podnesen je ilam s molbom da se obnovi muafnama koja je bila izdata od ranije na osnovu traženja ehalije kasabe da bude obnovljena i na osnovu predstavljanja. Sada se prema tome izdaje uzvišeni ferman da bude obnovljena te sam izvolio kazati da se ne suprotstavljate ovoj časnoj uzvišenoj naredbi izdavanoj od ranije i izdatoj sada. Tako, da znate i da se oslonite na moj časni znak.

Napisano 23. ševvala 1146/29. marta 1734. godine.

Zaštićena Konstantinijja

---

49 Ime vezira nije navedeno.

